



Maktabgacha yosh davridagi bolalarning bilish jarayonlarining rivojlanishi

Madg'ofurova Dilfuza Oxunovna

QDU Maktabgacha ta'lim
kafedrası katta o'qituvchisi

Meliqo'ziyeva Shaxzoda

Qo'qon davlat universiteti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu ishda maktabgacha yosh davridagi bolalarning bilish jarayonlarining rivojlanish xususiyatlari yoritilgan. Xususan, sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutq jarayonlarining shakllanishi va takomillashuvi tahlil qilingan. Shuningdek, bolalarning bilish faoliyatini rivojlantirishda o'yin, ta'lim va tarbiyaning o'rni ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tizimida samarali pedagogik yondashuvlarni qo'llashda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, bilish jarayonlari, sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, nutq, rivojlanish, o'yin faoliyati, tarbiya, ta'lim

«Развитие познавательных процессов у детей дошкольного возраста»

Аннотация: В данной работе рассматриваются особенности развития познавательных процессов у детей дошкольного возраста. Проанализированы такие процессы, как ощущение, восприятие, внимание, память, мышление и речь. Также раскрыта роль игры, обучения и воспитания в развитии познавательной деятельности детей. Результаты исследования имеют важное значение для применения эффективных педагогических подходов в системе дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольный возраст, познавательные процессы, ощущение, восприятие, внимание, память, мышление, речь, развитие, игровая деятельность, воспитание, обучение

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich bo'g'ini sifatida oldiga g'oyat dolzarb vazifalar belgilandi. Xususan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlarini tatbiq etish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish masalalari shular jumlasidandir.

Jamiyatning hozirgi taraqqiyoti inson faoliyatining ma'naviy va moddiy sohalarida katta o'zgarishlar qilishni taqozo etmoqda. Bu shaxs omili, uning ijtimoiy-siyosiy faoliyati rolining ahamiyati ortib borayotganligi bilan belgilanadi. Zero, shaxs intellektual qobiliyatini rivojlantirmay, uni ma'naviy-axloqiy tarbiyalamay, shuningdek,

imkoniyatlarining yangi qirralarini to’la ro’yobga chiqarmay turib ijtimoiy taraqqiyotga erishib bo’lmaydi. Jamiyat tomonidan shaxs imkoniyatlarini ro’yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoit yaratilar ekan, o’z navbatida shaxs qobiliyati, imkoniyatlari ana shu jamiyatning ham ijtimoiy, ham iqtisodiy, ham madaniy jihatdan rivojlanishiga o’z hissasini qo’shadi. Ayni vaqtda shaxs qobiliyati, imkoniyatlarini rivojlantirish va uni yagona ijtimoiy maqsadga yo’naltirish o’ziga xos dolzarblik kasb etmoqda.

Maktabgacha yosh davri inson hayotidagi eng muhim bosqichlardan biri bo’lib, bu davrda bolaning psixik rivojlanishi, xususan bilish jarayonlari jadal sur’atlarda shakllanadi. Bilish jarayonlari orqali bola atrof-muhitni anglaydi, tajriba to’playdi va keyingi ta’lim bosqichlariga tayyorlanadi. Ushbu jarayonlarga sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutq kiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda sezgi va idrok dastlabki bilish manbai hisoblanadi. Bola tashqi dunyoni sezgi organlari orqali qabul qiladi. Bu davrda bolalar ranglarni, tovushlarni, shakllarni va hajmni farqlashni o’rganadilar. Idrok jarayoni asta-sekin takomillashib, bola predmetlarni yaxlit holda qabul qilishga o’tadi. Masalan, u nafaqat rangni, balki predmetning vazifasini ham tushuna boshlaydi. Bu esa uning tafakkur rivojiga zamin yaratadi.

Bu davrda xotira asosan ixtiyorsiz xarakterga ega bo’ladi. Bola o’zi uchun muhim yoki qiziqarli bo’lgan ma’lumotlarni tez eslab qoladi.

Keyinchalik ixtiyoriy xotira rivojlanib boradi, ya’ni bola ma’lum bir maqsad asosida eslab qolishga harakat qiladi. She’r yodlash, hikoya eslab qolish kabi faoliyatlar xotirani rivojlantiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur ko’proq ko’rgazmali-obrazli va amaliy xarakterga ega. Bola muammolarni real predmetlar bilan harakat qilish orqali hal qiladi. Masalan, konstruktor o’yinlari yoki oddiy masalalarni yechish jarayonida bola fikrlashni o’rganadi. Bu davrda sabab-oqibat bog’lanishlarini tushunish shakllana boshlaydi.

Maktabgacha yoshda diqqat asosan ixtiyorsiz bo’ladi. Ya’ni bola diqqatini ko’proq qiziqarli, yorqin va emotsional narsalarga qaratadi. Vaqt o’tishi bilan ixtiyoriy diqqat shakllana boshlaydi.

Katta yoshdagi maktabgacha bolalarda diqqatning barqarorligi va hajmi ortadi. Ular bir faoliyat bilan uzoqroq shug’ullanish imkoniyatiga ega bo’ladilar.

Nutq maktabgacha yosh davrida eng tez rivojlanadigan jarayonlardan biridir. Bola lug’at boyligini kengaytiradi, gap tuzishni o’rganadi va o’z fikrini erkin ifoda eta boshlaydi.

Nutq rivoji tafakkur bilan uzviy bog’liq bo’lib, bola nutq orqali o’z bilimlarini mustahkamlaydi va boshqalar bilan muloqot qiladi.

Maktabgacha yosh davrida bilish jarayonlarining rivojlanishi bolaning umumiy psixik taraqqiyotida muhim o’rin egallaydi. Sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutqning uyg’un rivojlanishi bolaning maktab ta’limiga tayyorligini ta’minlaydi.

Shu sababli tarbiyachilar va ota-onalar bolalarning bilish jarayonlarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratishlari lozim. Turli o’yinlar, mashg’ulotlar va muloqotlar orqali bolalarning intellektual salohiyatini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V.M. – “Psixologiya”. Toshkent: O’qituvchi nashriyoti, 2019.

2. G‘oziev E.G‘. – “Umumiy psixologiya”. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2017.
3. Davletshin M.G. – “Yosh davrlar psixologiyasi”. Toshkent: Fan nashriyoti, 2018.
4. Shodmonova Sh. – “Maktabgacha pedagogika”. Toshkent, 2020.
5. Rasulova Z. – “Bolalar rivojlanish psixologiyasi”. Toshkent, 2021.
6. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi – “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. Toshkent, 2018.
7. Internet manbalari:
 - www.ziyonet.uz
 - www.pedagog.uz
 - www.edu.uz